

Е.В. Пахуча, канд. екон. наук, доцент

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

У статті розглянута сутність міжнародних економічних відносин у розрізі трьох вимірів теоретичного осмислення міжнародної взаємодії. Визначений алгоритм загальної методології аналізу міжнародних економічних відносин на глобальному рівні. Виявлено специфіку регулювання міжнародних відносин, яка повинна враховувати сферу міжнародної відповідальності, що забезпечує безпеку людини. Досліджено передумови становлення і розвитку сучасних міжнародних економічних відносин. Визначені фактори впливу на формування міжнародних економічних відносин. Зроблено висновок про необхідність створення конкурентоспроможних транснаціональних корпорацій, озброєних технологіями стратегічного маркетингу на глобальному ринку.

Ключові слова: міжнародні економічні відносини, глобалізація, фактори впливу, сталий розвиток, світовий експорт, міжнародний поділ праці.

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що існування глобалізації як явища зазвичай не викликає сумнівів, водночас дати наукове визначення глобалізації досить складно, з огляду на політичний аспект проблеми, безпрецедентні за масштабом і концентрацією інтереси, що стоять за нею, як матеріального, так і не в меншому ступені ідеологічного характеру. Парадокси глобалізації не випадково є предметом гострих теоретичних суперечок, оскільки неоднозначність процесів, що розгортаються, неминуче відбивається на уявленнях про них. Актуальність дослідження обґрунтовано також тим, що в сучасній науковій літературі відсутні відповіді на цілу низку питань, які виникають у зв'язку з глобалізацією та її впливом на розвиток міжнародних економічних відносин, оскільки основну увагу авторів зосереджено на економічній і культурній складовій глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найповніше теорія і практика сучасної міжнародної економічної діяльності України на регіональному та глобальному рівнях, зокрема її співробітництво з міжнародними організаціями, представлені в роботах таких вітчизняних

вчених: І.В. Амеліна, Г.І. Башнянин, Н.О. Задорожнюк, Т.М. Квятко, О.І. Ковтун, П.О. Куцик, Т.Л. Попова, С.А. Циганов та ін., які по-новому поставили питання про нерозривний зв'язок економіки з іншими сферами суспільного життя, про обумовленість економічних процесів сукупністю інститутів, що склалися в суспільстві.

Формулювання цілей статті. Метою статті є виявлення ступеня впливу процесу глобалізації на розвиток міжнародних економічних відносин, дослідження наслідків впливу глобалізації на міжнародні економічні відносини та пошуку шляхів формування міжнародних економічних відносин в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розкриваючи сутність міжнародних економічних відносин, можна умовно визначити три виміри теоретичного осмислення міжнародної взаємодії: локальний, сублокальний та глобальний. На тлі процесу глобалізації та в умовах взаємозалежності особливої уваги дослідників заслуговує глобальний рівень міжнародної взаємодії. Він найскладніший для теоретичного осмислення, бо вимагає від дослідника високого рівня абстрагування та оперування великими обсягами емпіричного матеріалу.

Міжнародна суспільно-політична взаємодія на глобальному рівні не може бути відтворена лише шляхом побудови моделі складної комплексної системи з вертикальною структурою та особливим горизонтальним розташуванням суб'єктів. З огляду на те, що міжнародні економічні відносини та система міжнародних відносин як наслідок їх розвитку на тлі глобалізації з часом набувають якісних та кількісних змін, особливої актуальності набуває виявлення закономірностей динамічного розвитку.

Необхідно також додати, що сьогодні вже є певні напрацювання з історії і теорії міжнародних відносин, соціології міжнародних відносин та низка міждисциплінарних розробок, до яких належать глобалізаційні та світосистемні теорії [1, с. 65].

Становлення і розвиток сучасних міжнародних економічних відносин зумовлені появою низки передумов на міжнародному рівні до них належать: нерівномірність розподілу факторів виробництва; усвідомленість нації в розвитку і удосконаленні економічних переваг і їх місця в формуванні міжнародних економічних відносин; створення розвинутої інфраструктури зовнішньоекономічних зв'язків.

Формування міжнародних економічних відносин завжди відбувалося під впливом певних дій і факторів. В сучасних умовах такими факторами слід вважати: постійне і стійке збільшення обсягів і асортименту

товарного обміну; розширення сфери дій і функцій світового фінансового ринку; пошук шляхів подолання негативних наслідків глобальних проблем; лібералізація зовнішньоторговельної політики; поліпшення інвестиційного клімату; зміни в системі міжнародного поділу праці; розширення процесів регіональної економічної інтеграції; зростання значення міжнародних корпорацій; створення і постійне удосконалення системи світового і регіонального регулювання міжнародних економічних відносин; формування всесвітньої інфраструктури міжнародних економічних відносин. Загальна методологія аналізу міжнародних економічних відносин на глобальному рівні, на нашу думку, має базуватися на такому алгоритмі: перший крок аналізу - узагальнення інформації про вихідну мотиваційну базу суб'єктів міжнародних відносин з врахуванням внутрішніх факторів;

другий крок - побудова моделі взаємодії між суб'єктами з врахуванням їхньої стратегії і тактики поведінки на тлі сукупного впливу середовища[2, с. 38]. Що ж стосується обох етапів аналізу, то вони знаходять відображення в більшості теоретичних і практичних досліджень. Що ж стосується методології та практичних аспектів аналізу закономірностей динаміки розвитку системи міжнародних відносин, то це питання, на нашу думку, є недостатньо опрацьованим через недоліки традиційного системного підходу.

Глобалізація міжнародних економічних відносин характеризується посиленням взаємозалежності та взаємовпливу різних сфер суспільного життя і діяльності в галузі міжнародних відносин. Вона охоплює практично всі сфери суспільного життя, включаючи економіку, політику, ідеологію, соціальну сферу, культуру, екологію, безпеку, спосіб та умови життя тощо[3]. Особливого значення набувають інновації, які впроваджуються у всі галузі та сфери діяльності.

Особливої уваги потребує розгляд та дотримання концепції сталого розвитку. Серед найважливіших ініціатив ООН у цій сфері – Принципи відповідального інвестування, Глобальний договір і Фінансова ініціатива Програми ООН з навколишнього середовища, які об'єднують різних суб'єктів міжнародних економічних відносин у їх прагненні до сталого розвитку. Участь промислових підприємств і фінансових інститутів у реалізації ключових положень концепції сталого розвитку має відбуватися, насамперед, шляхом запровадження програм екологічно-безпечної організації праці; формування систем «екологічного контролю» у межах як фінансових, так і промислових ТНК для оцінки впливу підприємницької діяльності на навколишнє природне середовище; створення спеціалізованих фондів для фінансування дослідницьких програм,

спрямованих на розв’язання проблем гармонізації економічних, екологічних і соціальних інтересів; сприяння сталому розвитку на міжнародному рівні [4, с. 9]. Успіх в забезпеченні розвитку і сталості виробництва, достатніх рівнів доходності та досягненні нормативної прибутковості виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств в значній мірі залежить від ефективності інструментарію бюджетної підтримки національного товаровиробника [5, с. 20].

У силу того, що сучасна світова економіка стає вкрай взаємозалежною інтереси всіх її учасників вимагають активної співпраці в цілях підтримки стабільності не тільки в економічному, але і в військово-політичному плані. Тому слід враховувати сферу міжнародної відповідальності, яка повинна забезпечувати безпеку людини за допомогою політичних, дипломатичних та економічних заходів в процесі регулювання міжнародних відносин [6, с. 253]. Таким чином, сучасна система міжнародних відносин може існувати і розвиватися тільки в рамках ефективної системи міжнародної безпеки.

До позитивного впливу глобалізації на розвиток міжнародних економічних відносин можна віднести наступні аспекти: глобалізація сприяє поглибленню спеціалізації і міжнародного поділу праці, що впливає на підвищення рівня життя населення і розширення життєвих перспектив; економія на масштабах виробництва, що може призвести до скорочення витрат і зниження цін, а отже і до економічного зростання; вираш від вільної торгівлі на взаємовигідній основі, що задовольнить всі сторони; підсилення конкуренції, що дасть стимул для розвитку нових технологій та їх розповсюдження; зростання рівня продуктивності праці, на основі раціоналізації виробництва та розповсюдження передових технологій; дає можливість мобілізувати фінансові ресурси, оскільки інвестори можуть використовувати ширший фінансовий інструментарій на збільшеній кількості ринків.

До недоліків глобалізації відносять насамперед: переваги глобалізації розподіляються нерівномірно, перш за все, між промислово розвинутими країнами і лише в другу чергу охоплюють країни, що розвиваються; розгортання процесів глобалізації в рамках сучасного міжнародного поділу праці загрожує заморозити нинішнє положення менш розвинутих країн; відбувається не вирівнювання доходів, а скоріше їх поляризація, тобто країни, що швидше розвиваються, входять в коло заможних держав, а бідні країни все більше відстають від них; локальні економічні коливання бо ж кризи в одній країні можуть мати регіональні або і глобальні наслідки [7, с. 213].

Використання вигод від участі у міжнародному поділі праці дозволяє кожній країні постійно підвищувати свою економічну ефективність і результативність, даючи їй можливість зосереджуватись на виробництві тих товарів та послуг, по яких вона має переваги у конкурентоспроможності у порівнянні з іншими країнами. Перехід на експорт більш складних наукомістких товарів підтримує зростання продуктивності у країні, навіть якщо обсяг експорту зростає повільно. У зв'язку з цим не можна визначити раціональною структуру вітчизняного експорту, в якому домінують сировина та продукція з низьким рівнем переробки [8, с. 10]. Сучасні динамічні умови ринкового середовища вимагають від суб'єктів господарювання адаптації до цих змін, а також уміння стабілізувати й зміцнювати свої позиції на певному цільовому ринку. Можливості адаптації до ринкових умов, поряд зі стабілізацією та зміцненням позицій на цільовому ринку, визначаються рівнем конкурентоспроможності суб'єкта господарювання [9, с. 99].

Рівень розвитку продуктивних сил – один з вирішальних чинників, які насамперед сприяють підвищенню ефективності участі країни у системі міжнародного поділу праці і міжнародному товарообміні. Проте націленість України на більш ефективне включення у систему міжнародного поділу праці і світового товарообміну в умовах глобалізації потребує здійснення прогресивної структурної перебудови економіки і відповідного реформування її орієнтованого на експорт сектора.

Разом з тим необхідно здійснювати додаткове більш глибоке обґрунтування наших зовнішньоекономічних пріоритетів, зумовлених розгортанням процесів глобалізації світової економіки. За цих обставин важливою умовою зміцнення позицій України на світових ринках є коригування її зовнішньоекономічної політики у напрямку створення конкурентоспроможних транснаціональних корпорацій, озброєних технологіями стратегічного маркетингу на глобальному ринку. Державна підтримка таких високотехнологічних корпорацій об'єктивно необхідна для реалізації великих коопераційних проектів.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що сутність позитивного впливу глобалізаційних процесів на міжнародні економічні відносини залежить від місця, яке займає в світовій економіці окрема країна і фактично основну частину переваг отримують багаті країни або індивіди. Несправедливий розподіл благ від глобалізації породжує загрозу виникнення конфліктів серед суб'єктів міжнародних економічних відносин. В умовах глобалізації формується якісно нова система міжнародних економічних відносин, заснована на принципово новому рівні взаємодії країн. Вагову роль в цьому процесі відіграють

логістичні системи, які забезпечують ефективність взаємодії ринкових суб'єктів та ключові аспекти концепції сталого розвитку, для забезпечення розвитку міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації.

Бібліографічний список: 1. Хозин Г.С. Глобализация международных отношений: объективная тенденция или стратегия США. США. Канада: экономика, политика, культура. – 2000. – № 1. – С. 65-79. 2. Смаль В. Глобалізація: головні фактори та наслідки розвитку. Географія та основи економіки в школі. 2005. – № 2. – С. 37-42. 3. Задорожнюк Н.О. Розвиток міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації. Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Житомер, 24. лист. 2016р.). Житомер: ЖДТУ. 2016. URI: <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/6021> (дата звернення: 24.11.2016) 4. Циганов С.А., Яншина А.М., Проблеми сталого розвитку у контексті неоліберальної моделі глобалізації. Економіка України. – 2013. – № 4. – С. 4-14. 5. Олійник Т.І., Шевченко Е.В. Необхідність регулювання сталості виробництва продукції рослинництва в Україні. Вісник Харківського аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Харків, 2011. – № 5. – С. 20-28. 6. Куцик П.О., Ковтун О.І., Башнянин Г.І. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку монографія. – Львів: ЛНК, 2015. – 594 с. 7. Амеліна І.В., Попова Т.Л. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. Київ: Цент учбової літератури. 2013. – 256 с. 8. Кокорін В. Конкурентоспроможність економіки України. Бізнес & Економіка. – 2003. – № 5. – С. 9-11. 9. Квятко Т.М. Конкурентоспроможність вітчизняної економіки у системі міжнародних економічних відносин: сучасний стан та перспективи. Вісник Харківського аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. – Харків, 2013. – № 7. – С. 99-105.

Э.В. Пахучая. Влияние глобализационных процессов на развитие международных экономических отношений. В статье рассмотрена сущность международных экономических отношений в разрезе трех измерений теоретического осмысления международного взаимодействия. Определенный алгоритм общей методологии анализа международных экономических отношений на глобальном уровне. Выявлена специфика регулирования международных отношений, которая должна учитывать сферу международной ответственности, обеспечивает безопасность человека. Исследовано предпосылки становления и развития международных экономических отношений. Определены факторы влияния на формирование международных экономических отношений. Сделан

вывод о необходимости создания конкурентоспособных транснациональных корпораций, вооруженных технологиями стратегического маркетинга на глобальном рынке.

Ключевые слова: международные экономические отношения, глобализация, факторы влияния, устойчивое развитие, мировой экспорт, международное разделение труда.

E.V. Pakhucha. The influence of globalization processes on the development of international economic relations. In the article the essence of international economic relations is considered in the context of three dimensions of theoretical understanding of international interaction. The algorithm of the general methodology of the analysis of international economic relations at the global level is determined. The specifics of regulation of international relations have been revealed, which should take into account the sphere of international responsibility ensuring human security. Systematized positive and negative consequences of the impact of globalization on the development of international economic relations. The preconditions of formation and development of modern international economic relations are investigated. The factors influencing the formation of international economic relations are determined. The role of sustainable development as one of the determining factors of development of international economic relations in the conditions of globalization processes is determined. The development of Ukraine in the system of international economic relations is analyzed. A number of problems of integration of Ukraine into the world economy are considered. The ways of increasing the efficiency of cooperation between Ukraine and the countries of the world are proposed.

It is determined that the level of development of productive forces is one of the decisive factors which, in the first place, contributes to the increase of the effectiveness of the country's participation in the system of international division of labor and international commodity exchange. The conclusion is made of the need for the creation of competitive transnational corporations armed with strategic marketing technologies in the global market. The further direction of work is determined, namely, to carry out additional, more profound substantiation of our foreign economic priorities, caused by the deployment of processes of globalization of the world economy.

Keywords: international economic relations, globalization, factors of influence, sustainable development, world export, international division of labor.

Стаття надійшла до редакції 13.07.2017 р.